

TELEVIZE JAKO HISTORIE

*Německé televizní vysílání v letech 1935–1944
a dějiny jeho reprezentací*

William Uricchio

Stať Waltera Benjamina „Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit“ (Umělecké dílo ve věku své technické reprodukovatelnosti) vyšla v časopise *Zeitschrift für Sozialforschung* několik měsíců poté, co Reichsrundfunkgesellschaft (RRG; Říšská rozhlasová společnost) ohlásila „první pravidelné televizní vysílání na světě“.¹⁾ Je to pozoruhodná shoda, že se téměř současně objevuje nové masové médium a implicitní kritika jeho vpisování do kultury. Vzhledem k obrovské kulturní roli, kterou televize později získala, zatímco Benjamin byl v podstatě odsunut mezi malý okruh intelektuálů, se zdá být nesmírně překvapivé, že v kulturní paměti získala jeho esej mnohem jednoznačnější pozici než značný rozvoj německého televizního vysílání mezi lety 1935 a 1944.

Benjaminovo pojednání o kulturním posunu k vnímání ve stavu rozptýlenosti a jeho pro-rocké postřehy o masové estetice a politice tvoří pouze jednu část spektra diskursů obklopujících vznik televize. Rozvětvené a často proti sobě stojící správní úřady, stejně jako jednotlivci, kteří byli v Německu zodpovědní za televizní vysílání, vyjadřovali své představy o tomto médiu poměrně výmluvně. Ať již to bylo socialistické křídlo Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP), nebo příznivci korporálního kapitalismu na ministerstvu pošt, agitační zájmy ministerstva propagandy nebo válečné zájmy ministerstva letectva, ať již vládní útvary, či nadnárodní korporace elektronického průmyslu, ti všichni přispívali k vizi televize – jejího uspořádání, programové skladby, potenciálního účinku –, což odhaluje stejně tak mnohé o situaci tohoto média jako o historických předpokladech, v nichž byla tato vize ukotvena. Nelítostný boj mezi těmito zájmy vedl k četným diskusím a politickým stanoviskům, z nichž některé byly veřejně podporovány tiskem jak v Německu, tak i v zahraničí. Ovšem i přes hojné debaty a široké zapojení veřejných i soukromých institucí se samotná existence německého televizního vysílání v tomto raném období jaksi vytratila z obecné paměti. Jedním z projevů této situace je klid, se kterým si Britové a Američané nenapadnutelně nárokují onu vždy

1) Německé televizní vysílání bylo prohlášeno za veřejné 22. března 1935; Benjaminův článek se objevil v 1. čísle 5. ročníku daného časopisu z roku 1936.

nejasnou pozici „prvenství“, když tvrdí, že s pravidelným veřejným televizním vysíláním začali oni.²⁾

Tato esej sleduje několik linií diskursu, který v této době vzniká, a využívá jak historická svědectví o německé televizi, tak i některé prvky jejího pokračujícího pojmání jakožto odraz širších historických zájmů. Příběh vývoje televize se ukazuje v rámci spletité sítě determinant. Pokud je roztřídíme, nabídne se nám možnost ukázat toto médium jako prostor sváru a kulturního paradoxu a zároveň můžeme zpětně posoudit podobu neustále se proměňujících národních, technologických a ekonomických historických paradigmat, v nichž bylo interpretováno. Ať již během Třetí říše, nebo studené války, tato hlediska nadále formovala veřejný přístup k událostem, které se okolo televize udály v letech 1935 až 1944, a do velké míry vysvětlují, proč byly v současných výzkumech tak překvapivě opomenuty. Tato esej tedy načrtne a zproblematizuje pojetí německé historie, jak je vepsána v kulturní konfiguraci a reprezentaci rané německé televize v oborových časopisech, populárním tisku, vědeckých esejích a dalších textech.

Německá televize před rokem 1944 (jako zobrazovací a vysílací médium) nesporně nakládala s obrazy historie, a tak by její program patrně poskytoval bezprostřednější přístup k představám o německé historii než diskursy okolo ní. Ať již halila aurou „světové historické události“ třeba olympijské hry z roku 1936, nebo vysílala celovečerní snímky a *Kulturfilmy* s výslovně historickými náměty, televize neustále předváděla svůj potenciál jako hybná síla vytvářející obecnou paměť. Přenášené sportovní události, filmy, zpravodajství, televizní hry, programy o veřejném dění, které tvořily typický německý vysílací den, pravděpodobně rezonovaly s naplněností historického okamžiku, avšak zacílení této eseje na diskursivní praktiky motivují dva faktory.

Za prvé se nedochoval prakticky žádný kompletní program z let 1935–1944. To málo, co bylo objeveno – několik scén a stříhových filmů pro vysílání – je sice užitečné pro zkoumání specifických témat, ale do značné míry vylučuje systémovou analýzu.³⁾ Za druhé: televize sice měla velkou reklamu a přijímače byly přislíbeny za rozumné ceny, odhady ovšem naznačují, že k dispozici bylo ve skutečnosti pouze něco mezi dvěma sty až tisícem televizorů. Přestože se stále prodlužoval vysílací den, německé televizi se zásadně nedostávalo publika. Německá veřejnost tak byla ve většině případů vystavena mnohem více diskursu o televizi než jakékoliv přímé zkušenosti s tímto médiem.

2) Srov. William Uricchio – Brian Winston, *The Anniversary Stakes. Sight and Sound* 1986 (podzim), s. 231–232. Britské vysílání začalo v roce 1936 a bylo přerušeno se začátkem války v roce 1939. Veřejné americké vysílání, přes počáteční technologický náskok, bylo pozdrženo až do roku 1939 a i potom pokračovalo pouze na zkušební licenci.

3) Přestože dostupných materiálů není mnoho, někteří badatelé se pokoušeli zkoumat televizní texty z pohledu produkce a předvádění. Friedrich P. Kalenberg například zkoumal dochovaný stříhový film UFA vyrobený pro televizi v článku *Von deutschem Heldentum: Eine Film-Kompilation für das Fernsehen aus dem Jahre 1936. Mitteilungen: Studienkreis Rundfunk und Geschichte* 1979 (leden), s. 21–27, přeloženo a přetištěno jako *Von deutschen Heldentum: A 1936 Compilation Film For Television. Historical Journal of Film, Radio and Television* 10, 1990, č. 2, s. 187–192. Knut Hicketier na základě scénářů a rozhovorů zkoumal produkci televizních dramát ve studii *The Television Play in the Third Reich, Historical Journal of Film, Radio and Television* 10, 1990, č. 2, s. 163–186.

Tyto četné rozpory provázející národní a mezinárodní rozvoj německé televize, jakož i způsoby historického nakládání s ní naznačují, že je možné o televizi, byť není textuální v tradičním smyslu, uvažovat jako o metatextu, jako o objektivu snímajícím širší vzorce německé historie. Typy otázek, které můžeme vznést o rané německé televizi a našich možných přístupech k ní na základě dochovaných pramenů, lze použít pro odhalení předpokladů a funkcí okolního institucionálního a technologického diskursu. Krátká historie televize před rokem 1944 a její jedinečný institucionální statut podporují tento metatextový přístup mnohem spíše než kinematografie, která se vyznačuje poměrně dlouhodobými praktikami mezinárodní organizace a zobrazování (ty vedou k zacílení analýz na jednotlivé filmy a recepci jakožto místo specifických historických koncepcí).⁴⁾ O televizi se tehdy dělila tři ministerstva, praly se o ní národní a nadnárodní korporace, řídili ji ideologové různých inklinací, technologičtí vizionáři i byrokraté, a tak stála na křižovatce ústředních sil vývoje této epochy. Blízkost televize k představitelům státu a kapitálu, kteří pomáhali definovat Říši, následně určovala poválečné interpretační strategie. Tato historická podoba televize byla velice často zasazena do kontextu specifických skupin ideologických diskursů. V debatách o televizi se objevovala kritika Říše jako vyšínutého kapitalismu nebo jako deviantního (totalitárního) státního aparátu, a tak se do tohoto procesu začleňovala a vepisovala postupující německá historie.

Tato esej se tedy snaží pojmut diskurs obklopující televizi (jak za Třetí říše, tak i později) jakožto specifické zobrazení německé historie. Za tímto účelem budeme zkoumat ústřední roli, kterou v diskursivní praxi sehrály koncepty jako nacionalismus a technologie, což poskytne paralelu a protipól k tematickým reprezentacím historie ve filmových a televizních obsazích, jimž se věnují jiné studie tohoto sborníku. Především nacionalistická rétorika sehrála významnou a často zasířující roli v jinak disparátních motivech mnohých zájemců zápasících o kontrolu nad snahami o vysílání před rokem 1944. Politické zájmy různých frakcí v rámci NSDAP, kariérní pohnutky jednotlivců ve vědeckých, vládních i korporátních komunitách a ekonomické zájmy nadnárodních koncernů se všechny legitimizovaly přijetím povšechných nacionalistických cílů. A přestože se odstíny nacionalismu během poválečného fyzického rozštěpení země proměnily, dominantní role tohoto konceptu v zobrazování rané televize zůstala nezpochybněná. Rozdílné konfigurace národa na obou stranách hranic dokonce pomáhaly vyjádřit ideologickou odlišnost toho „druhého“ Německa, a to jak ve smyslu Třetí říše, tak i opačné strany zdi.

Bezmála desetiletí televizního vysílání a řada působivých inovací s ním spojených se přesto v poválečných letech vytratily z obecné paměti. Komplikovaný rozvoj televize za Říše, často protimluvné dochované prameny, poválečné rozdělení archivů a širší problém přijetí divergentních koncepcí dějin a výkladových paradigmat – to vše přispělo bezmála ke ztrátě povědomí o minulosti, která dala základ médiu, jež se v padesátých letech stalo všudypřítomným a bylo opět považováno za „nové“.

4) Nenaznačujeme tímto, že se televize objevila bez vztahu k dlouhodobějším kulturním praktikám. Divadlo, kinematografie a především rozhlas poskytovaly explicitní homologie, ke kterým televize odkazovala. Ale i přes reprezentační a organizační shody je diskurs obklopující televizi v užším smyslu poměrně odlišný.

Boj o kontrolu

Diskursy a modely rozvoje doprovázející nástup televize v Německu nejen mapují omezené rozpětí zájmů spojených s vysíláním, ale také odhalují součinnost jednotlivců, ministerstev, národních a nadnárodních koncernů při vnímání a formování nového masového média. Jak naznačil Benjamin, okolnosti, za kterých se toto nové médium objevilo, od základů zpochybnily projekt historie zaměřený na lidské konání a roli racionálního diskursu v něm. Jak uvidíme, odborníci z oblastí vysílání prosazovali skupinové sledování televize právě proto, aby publiku zabránili různě nakládat s obsahem vysílání, což podle nich atomizované domácí sledování podporovalo. Diskursivní rámování televize navíc vyhranilo stejně výmluvný posun v pojetí technologie. Namísto osvícenského principu vědy jako prostředku k dosažení obecného blaha lidstva se technologie projevila jako nástroj ve službě německého národa. Diskursivní tradice osvícenství, která zůstávala při síle nehledě na nacionalistické výzvy 19. a počátku 20. století, rozhodně skončila – ať již proto, že televize implantovala obraz *Führera* do srdcí jeho lidu, že dokazovala nadřazenost německé technologie, nebo protože byl televizní naváděcí systém používán pro torpéda a raketové střely.

Reichssendeleiter (ředitel vysílání) Eugen Hadamovsky 22. března 1935 prohlásil:

Dnes, ve spolupráci s ministerstvem pošt a německým průmyslem, začíná národně socialistické vysílání jako první vysílací systém na světě s pravidelným televizním programem. Jeden z neodvážnějších lidských snů se dočkal realizace.⁵⁾

Hadamovskyho projev poukázal na společnou misi vlády a národního průmyslu, a tak přesně lokalizoval dynamiku, která posunula německé vysílání na čelnou pozici v mezinárodním kontextu. I když z tohoto propojení plynuly některé skutečné výhody, zároveň způsobilo zásadní problémy především německému elektronickému průmyslu.

Rychlý rozvoj kabelové technologie, živého přenosu obrazů (využitého na olympiádě v roce 1936) a technologie příjmu byly hojně propagovány a nabízeny jak pro domácí, tak i pro zahraniční trh na každoročních výstavách věnovaných veřejným vysílacím médiím. Všechny velké elektronické společnosti vyvinuly široké spektrum domácích přijímačů a vystavovaly je s příslušnou reklamní pompou trhu, který byl připravený na budoucnost. Navzdory počátečnímu konkurenčnímu boji mezi korporacemi rozšířila vláda svou koordinující funkci, která byla zřejmá v nových politicko-ekonomických vzorcích společensky sanované monopolně kapitalistické produkce jako v případě produktů *Volkswagen* a *Volksempfänger*, i na televizi, a tak vymezila hlavním elektronickým koncernům cestu k prosperitě. Nacionalismus obchodu prospíval.

Elektronický průmysl plně předpokládal, že nákup domácích televizních přijímačů dosáhne takové úrovně, jakou již zažil u rozhlasu. V roce 1937 Němci vlastnili přes osm milionů radiopřijímačů, což byla daleko nejvyšší koncentrace na evropském kontinentě,

5) *Mitteilungen der Reichsrundfunkgesellschaft* 460, 30. března 1935.

a to bylo teprve uprostřed kampaně za „rádio do každé německé domácnosti“.⁶⁾ Přesto se do roku 1939 prodalo pouze dvě stě domácích televizí.

Podle odhadů založených na zkušenostech s rozhlasem měl německý elektronický průmysl dostatek důvodů věřit, že dojde k masivnímu prodeji televizorů. Přestože se postupně stále jasněji ukazovalo, že německá standardizace národního průmyslu (negativní důsledek vládní koordinace [*Gleichschaltung*]) omezí marže a kompetitivní rozložení kapitálu, většina velkých průmyslových odvětví již zakusila výhody státní regulace a následného omezení mezikorporátního konkurenčního boje za první světové války. Přinejmenším v elektronickém průmyslu se navíc modely vlastnictví akcií a členství ve správních radách vyznačovaly širokou integrací vlastnictví a kontroly, což usnadňovalo mezikorporátní spolupráci a financování.⁷⁾ I když vláda tento vývoj podporovala, její role nebyla bez rozporů.

Vládní regulace a koordinace usnadňovaly technologický rozvoj a zavádění norem, ale brzy začaly být v rozporu s očekáváním průmyslu. Ukázalo se, že některé vládní skupiny, především pak ty s afiliací k NSDAP, měly zcela odlišné představy o formě a společenské funkci televize. Napětí mezi dvěma nejvlivnějšími projekty televize, tedy plány průmyslu a strany (obojí zabalené v ochranném plášti národních zájmů), se nejvýmluvněji projevilo v ministerských rozepřích. Vláda regulovala televizi stejně jako rozhlas prostřednictvím několika cest, které zahrnovaly ministerstvo pošt (*Reichspostministerium* [RPM]), Říšskou rozhlasovou společnost (*Reichsrundfunkgesellschaft* [RRG]), ministerstvo propagandy ovládající Říšskou rozhlasovou komoru (*Reichsrundfunkkammer*) a konečně Goebbelsovo ministerstvo osvěty a propagandy (*Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda*). Ministerstvo pošt, dlouhodobě propojené s elektronickým průmyslem, jednalo v souladu se svými protějšky v Británii a Spojených státech a nařídilo technickou standardizaci televize.

Ovšem ministerstvo propagandy, které bylo v mnohem užším spojení s NSDAP, prosazovalo odlišný plán rozvoje, který naznačoval homologie publika o něco bližší filmu (centralizované, veřejné promítání) než rádiu (decentralizovaný, soukromý poslech). Teorie propagandy, která tehdy byla módní a silně ji podporovali Hadamovsky a Goebbels, dávala přednost účinné skupinové recepci jako prostředku, který zajišťoval konsistentní interpretaci a minimalizoval svévolné nakládání s významem. A tak se k úděsu korporátní komunity jako primární forum recepce nejdříve objevily veřejné televizní sály, do kterých se vešlo mezi čtyřiceti a čtyřmi stovkami lidí (podobný postup se v této době používal v Sovětském svazu).

Vývoj této konfliktní strategie – přípravy na silný trh pro domácí přijímače na straně průmyslu oproti vládnímu tlaku na vytvoření prostoru pro hromadné sledování – se ukazuje

6) Počet posluchačů rozhlasu dramaticky vzrůstal díky společnému úsilí vlády a průmyslu. Mezi 1. květnem 1932 a 1. květnem 1939 se počet posluchačů zvýšil z 4 177 000 na 12 500 000. Viz Heide Riedel, *60 Jahre Radio: Von der Rarität zum Massenmedium*. Berlin : Deutsches Rundfunk Museum 1983, s. 61–65.

7) Správní rady korporací se tehdy stejně jako dnes opíraly o shromáždění vůdčích osobností z bankovníctví, vlády a spřízněných podniků. Navíc se pravidelně setkávaly neformální poradní kruhy sestavené z šéfů korporací a vládních úředníků, aby koordinovaly činnost. Pro podrobné příklady obojího viz výslechy Kurta von Schroedera, Národní archiv NI-247.

v mnoha proměnlivých faktorech. Patří mezi ně výše zmíněné teorie propagandy, rané „socialistické“ tendence národního socialismu (podpora veřejného sledování, dokud přijímač nebude cenově dostupný masám), proměna technických standardů (180 řádek během roku 1937 a 441 řádek v roce 1938 a dál), posun v roli nadnárodních korporací kvůli politickým opatřením během období národního socialismu, ale také iniciační mise německého televizního vysílání. Jako příklad může posloužit opět výrok Hadamovského:

Nyní, v této hodině, povoláváme televizní vysílání, aby naplnilo svou největší a nejposvátnější misi: aby zasadilo obraz *Führera* nesmazatelně do všech německých srdcí.⁸⁾

Zatímco obchodní komunita evidentně neměla vůči této misi žádné výhrady, její uskutečnění přinášelo značné problémy. Jak se technická situace koncem třicátých let konečně stabilizovala na normě s 441 řádky, průmysl společně s ministerstvem pošt pokročil s plány přijímačů pro konzumenty sektor. Je paradoxní, že jakmile byly vydány příkazy k masové výrobě televizních přijímačů, přechod k válečné ekonomice spolu se zákony z roku 1939 omezujícími vysílání, zamezily masové produkci a marketingovým plánům, jež lze jednoznačně vyčíst z korporátních dokumentů a z pojetí televizních výstav v Berlíně.⁹⁾

Jak jsem již naznačil, když Hadamovský v inaugurační řeči poukázal na „sdílenou misi“ vlády a národního průmyslu, přesně vymezil dynamiku, která poháněla rozvoj německého televizního vysílání. Přesná povaha této mise nicméně zůstávala nejasná. Projevy solidarity, ochrany a vzájemné podpory byly vládním a korporátním zájmům společné. Nicméně v tomto období se mezi vládním a soukromým sektorem šíří i stejně zřejmé napětí, zjevné v národní spolupráci nadnárodních obchodních koncernů, politických bojích mezi ministerstvy a odlišných představách modelů organizace televize a jejich prozazování.

V důsledku zájmu ministerstva pošt a především Hanse Bredowa mezi lety 1926–1934 poskytla vláda významné subvence na technický rozvoj televize (a zároveň i na související kabelové telegrafní technologie, telefon, drátový a bezdrátový přenos obrazu a vývoj zesilovačů).¹⁰⁾ Tyto subvence ukazovaly dlouhodobý zájem a strukturální zapojení ministerstva do komunikačních technologií, které bylo zřejmé již před koncem 19. století

8) C. d. v pozn. 5.

9) RPM rozdělilo svou první objednávku na komerční výrobu 10 tisíc přijímačů mezi pět největších společností vyrábějících televize: Telefunken, Fernseh, Lorenz, Loewe a Tedake. Ministerstvo pošt poskytlo dotaci ve výši 25 % (archivní fond RMP, 9. března 1939). Vyhlášení války fakticky zastavilo výrobu. Záznamy zpravodajské služby ihned po válce naznačují, že z této původní objednávky bylo ve skutečnosti vyrobeno pouze něco mezi 600 a 1 000 přijímačů (British Intelligence Objectives Subcommittee, zpráva č. 867). Je pozoruhodné, že tyto události korespondovaly s vývojem ve Spojených státech. FCC zavedlo svůj vysílací standard VHF s 525 řádky v roce 1941, což konečně dovolilo masovou výrobu přijímačů. Nicméně vstup Ameriky do války ten samý rok okamžitě komerční výrobu ukončil. Viz Brian Winston, *Misunderstanding Media*. Cambridge: Harvard UP 1986, s. 13.

10) Viz korespondence RPM v Bundesarchivu (R48/4343, 4344). Do roku 1934 roční výdaje pošty na televizní výzkum a vývoj dosáhly okolo půl milionu RM a dalších 400 tisíc RM v dodatkových výdajích poskytnutých přímo na zdokonalení televize (korespondence RPM a RFM, R2/4903).

a často bylo spojováno s jejich možným vojenským využitím. Patenty jako elektronický dalekohled Paula Nipkova z roku 1884 a Dieckmannův přístroj pro rádiový přenos faxsimile z roku 1906 – oba přímo spojené s ranými televizními systémy – představovaly významnou dimenzi televizní komunikace odpovídající svrchovaným národním zájmům.¹¹⁾ Osvícenecký projekt vědy a technologie využívané pro obecné blaho tedy padl za oběť mnohem dříve, než se zformovala strana, která nakonec ztělesnila jeho pád.

Na základě korespondence ministerstva pošt s ministerstvem financí (*Reichsfinanzministerium*) v době Výmarské republiky lze usuzovat, že motivačním faktorem pro vládní výdaje na vývoj podobných technologií byla národní bezpečnost. Objevuje se zde několik tezí, z nichž dvě dominují následnému diskursu. Za prvé význam těchto technologií, jejich potenciál pro národní bezpečnost a jejich následnou podobu, koordinaci a kontrolu prostřednictvím vládních agentur (nakonec RPM) byl zásadně určován a sjednocován předpokladem, že budou sloužit přenosu tvrdých dat. Za druhé vládní podpora rozsáhlého výzkumu a financování vývoje těchto technologií v domácích firmách a následná privatizace výsledků těsně před jejich komerčním využitím naznačují zvláštní povahu vztahu vlády k soukromým korporacím.¹²⁾ Tento typ podpůrné integrace vzájemně přínosné pro průmysl i stát určil tempo následného vývoje, včetně pokračující vládní podpory, regulace a konečně sladění s agendou NSDAP.

Vliv ministerstva pošt na vybrané sekce domácího elektronického průmyslu zkomplikoval vstup několika ekonomicky poněkud autonomnějších hráčů. Od roku 1921 až do počátku třicátých let hrály významnou úlohu v německé ekonomice nadnárodní korporace se sídlem ve Spojených státech (jejich obzvlášť hektickou aktivitu způsobila stabilizace marky během Dawesova plánu v roce 1924). Německé podniky měly ve Spojených státech nesplacené obligace za více než 826 milionů dolarů a mnoho amerických firem do německých podniků hojně investovalo, vstupovalo do společných firem nebo zakládalo sesterské společnosti, což platilo i pro Dow Chemical, Ford, General Motors, I. E. DuPont a General Electric.¹³⁾ Nadnárodní patentový základ mnohých technologií také podporoval rozšíření smluv o sdílení licencí a patentů, což je zřejmé u televizní technologie firem Baird, RCA, Farnsworth, International Telephone a Telegraph.¹⁴⁾ Jedna ze dvou největších německých televizních společností Fernseh A.G. byla z části založena korporací Baird International Television (za spoluúčasti firem Robert Bosch, Zeiss Ikon

11) Pro debatu o nadnárodním technologickém a konceptuálním původu a vývojových strukturách rané televizní technologie viz B. W i n s t o n, *Misunderstanding Media*; a Gerhard G o e b e l, *Das Fernsehen in Deutschland bis zum Jahre 1945. Archiv für das Post- und Fernmeldewesen* 5, 1953, s. 259–393.

12) Vláda obvykle podporovala výzkum a subvencovala náklady na vývoj, po zdokonalení technologií pak dovolovala zúčastněným průmyslovým podnikům kontrolovat výsledné patenty. Takováto úroveň integrace částečně vysvětluje mimořádnou spolupráci jak mezi průmyslovými odvětvími, tak mezi průmyslem a státem. Pro obšírnější studii této integrace viz Manfred H e m p l e r, *Der braune Kanal*. Leipzig : Karl Marx Universität 1969; též, *Die Entstehung und Entwicklung der Television in Deutschland bis zur Zerschlagung des Hitlerregimes. Mitteilungen des Postmuseums Berlin* 314, 1970, s. 33–75.

13) Pro přehled těchto investic z pohledu zastánce průmyslu viz Robert S o b e l, *IT&T: The Management of Opportunity*. New York : Times Books 1982.

14) Viz např. Sobelova korporátní historie IT&T. Korporátní vazby pokrývaly celé ideologické spektrum. *New York Times* 5. května 1937 oznámily, že moskevská televize uzavřela dohodu ohledně zařízení RCA – v té samé době, kdy RCA sdílela patenty s firmou Telefunken.

a D. S. Loewe) a sdílela patenty s korporací Farnsworth.¹⁵⁾ Mezi dalšími televizními společnostmi byly podobně komplikované vztahy: Lorenz (a její spřízněné konsorcium Standard Elektrizitäts Gesellschaft [SEG]) byla dceřinná společnost plně vlastněná IT&T a Telefunken (stejně jako její mateřské společnosti Siemens a AEG) byly napojeny na licenční systém RCA.

Navzdory těmto mezinárodním propojením se zahájení pravidelného veřejného vysílání v březnu 1935 ukazovalo v nacionalistickém světle. I když přijímače zůstávaly obecně nedostupné a vysílání začalo v již zastaralém standardu (180 řádek), vláda jej zahájila především proto, aby porazila Brity, a to jak v národním zájmu, tak i v zájmu německého vývozu.¹⁶⁾ Komerční potenciál nové technologie přinesl možnost rychlé expanze, která v tradičních sektorech chyběla, a vytvořená zájmová skupina toužebně čekala na příležitost, aby ji využila. Jak naznačuje recepce v mezinárodním obchodním a populárním tisku, nejen Německo, ale také další země se snažily nadnárodní technologii a tedy i zisky z ní plně nacionalizovat. Ale tento nacionalistický diskurs také zakrýval majetkové a licenční svazky nadnárodních korporací jako IT&T a RCA, které dokázaly profitovat na různých trzích nehledě na stupňující se mezinárodní konflikty.

Zjevné napětí mezi nadnárodním vývojem (nutnost sdílet patenty, pokusy integrovat nové trhy atd.) a národními zájmy se projevilo v několika podobách. Světová ekonomická krize na konci dvacátých let jistě podpořila mezinárodní investice, stejně jako vědomí mezinárodní povahy technologií typu telefonu a telegrafu.¹⁷⁾ Navíc se objevuje stále více dokladů pro to, že raná národně socialistická hospodářská politika byla vůči tomuto vývoji otevřená, že ji určovaly spíše snahy znovu získat obchodní důvěru příslibem modernizace a finanční jistoty než pohružky válkou s jinými zeměmi. Stejně jako budování dálnic a výroba automobilů posloužil rozvoj televize vládě jako propagandistický reklamní tah a zároveň upevnil důvěru domácí obchodní komunity (především v elektronice).¹⁸⁾ Stát chápal vývoz jako zásadní podmínku ekonomického přežití, a tak strukturně podporoval národní pojetí (a prodej) nové technologie subvencemi a daňovými úlevami, přestože byla závislá na cizích patentech.¹⁹⁾

15) Baird vypadl po několika letech a Loewe ho následovala v polovině 30. let. Byla to doba vysokých kapitálových nároků, odhad korporátních výdajů do roku 1939 představuje 20 milionů RM (přičemž zisk z exportu a německé pošty dosahuje asi 8 milionů). Naproti tomu výdaje Telefunken jsou odhadovány na 15 milionů RM, u ostatních firem to bylo dohromady 8 milionů (Goebel citovaný in Fritjof R u d e r t, *Fifty Years of Fernseh, 1929–1979. Bosch Technische Berichte* 6, 1979, č. 5/6 (květen), s. 28–58, cit. s. 29). Do roku 1938, právě když to začalo vypadat, že se výnosnost vrací, vypadl také Zeiss-Ikon, takže dodavatelem Bosche zůstal Fernseh, a zůstává jím dodnes.

16) Korespondence RPM/RRG a RFA, Bundesarchiv R2/4903, 1934–35. Britové oznámili svůj úmysl spustit vysílání na podzim roku 1935, čím údajně pobídli Německo, aby začalo na jaře.

17) Investiční chování IT&T je poučné. V roce 1930 již IT&T vlastnilo nebo kontrolovalo přidružené firmy na každém kontinentě. Viz Anthony S a m p s o n, *The Sovereign State of IT&T*. New York : Stein and Day 1973.

18) Podrobná analýza jednotlivých průmyslových odvětví začala měnit názory, že národně socialistická hospodářská politika byla nesyستمová a reaktivní, že se opírala především o veřejnou práci, zbrojení a válku. Viz např. R. J. O v e r y, *Transport and Rearmament in the Third Reich. Historical Journal* 16, 1973, s. 389–409; t ý ž, *The Nazi Economic Recovery: 1932–1938*. London : Macmillan. 1982.

19) Emil Lederer upozorňuje, že do září 1939 bylo 73 % německého obchodu vedeno s průmyslovým světem. Viz jeho článek *Gegen Autarkie und Nationalismus*. In: Jürgen K o c k a (ed.), *Kapitalismus*,

Ministerstvo pošt podporovalo tvorbu promyšlených marketingových příležitosti na každoročních výstavách vysílací techniky a velmi propagovalo televizní přenosy olympijských her v roce 1936.²⁰⁾ Zahraničnímu tisku se dostalo zvláštní péče a byla zde velká snaha poskytnout mu nejmodernější komunikační zařízení. Je asi ještě důležitější, že ministerstvo pošt podporovalo soupeření nejruznějších elektronických podniků a nadnárodních licenčních přidružených organizací, když jim vychytrale nabídlo hlavní odměnu – celostátní přechod na technický standard vítěze. Proto olympiáda posloužila jako bitevní pole pro Fernseh/Farnsworth a Telefunken/RCA a zároveň předvedla „německou“ televizi světu.²¹⁾ V ostrém kontrastu k politice utajování, která halila souběžný britský a někdy i americký pokrok, se zdálo, že Německo přejímá iniciativu, protože se stavělo tak, aby mohlo vtrhnout na mezinárodní trh.

Začátek války v roce 1939 tento obraz podstatně zkomplikoval a zesílil ochranné zbarvení nadnárodních firem. Strukturní omezení jako britské, německé a americké výnosy o obchodování s nepřítelem, americká zmrazující nařízení a role, kterou hrály různé úřady správců nepřátelského majetku, vedly k překvapujícím rozporům.²²⁾ Licenční dohody a patentové výměny mezi německými elektronickými podniky a americkými firmami jako IT&T pokračovaly i po roce 1941 a IT&T si udržela kontrolu nad svými přidruženými společnostmi (včetně 28,3% podílu v továrně na válečná letadla Focke-Wulf) a dokonce své působení v Německu za války rozšířila.²³⁾

Kassenstruktur und Probleme der Demokratie in Deutschland 1910–1940. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht 1979, s. 199–209. I když ekonomiku podporovaly Schachtovy programy veřejných prací a výdajů (zmapované Strasserem v roce 1932), růst vývozního sektoru byl zásadní. V dubnu roku 1933 označil Hitler za omyl, že Západ podpořil průmyslový rozvoj dříve nerozvinutým částem světa, a zároveň zmínil důsledky pro německou ekonomiku (viz Peter Krüger, Zu Hitler's „nationalsozialistischen Wirtschaftserkenntnissen“. *Geschichte und Gesellschaft* 2, 1980, s. 263–282; cit. s. 274). Expanze do nových oblastí byla jednou z klíčových strategií (viz Lotte Zumppe, Weltwirtschaftslage und faschistische Außenwirtschaftsregulierung. *Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte* 4, 1978, s. 201–207, cit. s. 203n), a televize byla v tomto ohledu ideální.

20) Výstavy vysílací techniky hlásily přes 300 tisíc návštěvníků ročně. Olympijská televize se objevila zřejmě až ve 25 televizních sálech, včetně jednoho v Postupimi a dvou v Lipsku (do jednoho z nich bylo možné usadit téměř 400 lidí). Program byl rozšířen z obvyklých tří hodin denně na více než osm hodin a počet návštěvníků byl údajně 162 228.

21) I když olympijské hry v roce 1936 sloužily jako veřejné testovací pole jak pro systém RCA, tak i Farnsworth, ministerstvo pošt jasně vnímalo systém RCA jako kvalitnější a podporovalo národní konverzi k standardu RCA ještě před vlastním přenosem her.

22) United Kingdom Trading with the Enemy Act (Výnos Spojeného království o obchodování s nepřítelem) z roku 1939, United States Trading with the Enemy Act (Výnos Spojených států o obchodování s nepřítelem) z roku 1917, pozměněný v roce 1940, 1941 atd.; výkonný příkaz č. 8389 z 10. dubna 1940; Martin Domke, *Trading with the Enemy in World War II.* New York : Central Book Co. 1943.

23) Přes legislativu zakazující obchodování s nepřítelem měly nadnárodní společnosti jedinečnou pozici, aby si udržely své investice. IT&T představuje neobvykle dobře zdokumentovaný příklad. Jeho šéf Sosthenes Behn udržoval blízké vztahy s Říší a IT&T byla jednou z prvních zahraničních společností, která byla prohlášena za „německou“, a tak vyňata z Říšské správy zahraničního majetku. Přestože spolupráci IT&T s německým státem začalo prošetřovat ministerstvo spravedlnosti USA i FBI, začátkem studené války byla její spoluvina přeformulována. Podle tohoto přístupu neměla společnost IT&T přímou kontrolu nad každodenními německými operacemi. Nicméně výpovědi německých ředitelů IT&T Westricka a Schroedera se s poválečným svědectvím korporace v této věci neshodují. Viz např. Schroederovy výslechy,

Může se zdát, že jednoznačný posun k vojenskému využití televizní technologie po roce 1939 utlumil nadnárodní korporátní aktivity. Ovšem vzhledem k výše zmíněným dlouhodobým a úzkým vztahům elektronického a telekomunikačního průmyslu k zájmům národní bezpečnosti nebyl tento vývoj pro nadnárodní firmy vůbec překvapivý. Rozpory, které se v této době objevily, představují skrytou kapitolu v historii nadnárodních společností a pomáhají pochopit složitost a citlivost situace v poválečném období.²⁴⁾

Zájem německé vlády na televizi se po roce 1933 projevil v celém souboru konfliktních jurisdikčních nároků a debat. Například ministerstvo pošt se s televizí potýkalo ve vlastním systému vnitrozorních agentur včetně *Deutsche Reichspost*, *Reichspostzentralamt* (RPZ), *Forschungsanstalt der DRP* a prostřednictvím své role v Říšské rozhlasové společnosti. Mezirezortní vztahy dávaly příležitost k vážnějším konfliktům. Ministerstvo propagandy se hned po svém založení v roce 1933 dostalo do vleklého sporu s ministerstvem pošt kvůli podílu ze zisku z rozhlasových licencí a nakonec kvůli kontrole Říšské rozhlasové společnosti (tento boj nakonec zapříčinil kolaps Říšské rozhlasové komory).²⁵⁾ Ministerstvo pošt a NSDAP se hádaly dokonce i o takové malichernosti, jako byly nájemy za televizní sály, protože strana odmítala platit za těch pár sálů, které ovládala. K extrémnímu, i když výmluvnému výbuchu nepřátelství mezi několika ministerstvy došlo, když Hitler v červenci 1935 přirkl celkovou kontrolu nad televizí říšskému ministru letectví Göringovi (tento přesun moci byl bedlivě tajen před tiskem).²⁶⁾ Ministerstva pošt i propagandy energicky protestovala²⁷⁾ a přes Goebbelsovy pokusy se pokoutně dohodnout s ministrem války Blombergem již v prosinci nová direktiva rozdělila zodpovědnost mezi všechny zúčastněné.²⁸⁾ Ministerstvo pošt zodpovídalo za technický rozvoj a vysílání, ministerstvo propagandy za program a ministerstvo letectví za využití v obraně.²⁹⁾ Další souběžné a často si odporující jurisdikce zavedla nacistická strana prostřednictvím *Gau* systému (župní systém) a rozdělení moci dále komplikovala organizační příslušnost různých pracovních skupin.

V této spleti kolidujících pravomocí a zájmů asi nejzřejmější rozpory vyvolávaly televizní výstavy, v souvislosti s nimiž se střetla ministerstva pošt a propagandy. Hádala se sice

Národní archiv NI-234, 15. listopadu 1945 a NI-235, 16. listopadu 1945. Co se týká patentových směn, německé oborové časopisy pravidelně zpravovaly o vývoji patentů a licenčních dohodách se svými americkými spojenci jako RCA, dokud totální válka nezastavila jejich vydávání. Velká podobnost mezi patentovým vývojem amerických a německých zbraní využívajících televizní techniky po tomto přerušení naznačuje, že informační tok pokračoval.

24) Alespoň na povrchu najdeme zřejmé paralely mezi vývojem televizních monitorovacích letadel, střel naváděných televizí a infračerveným světlem atd. v Telefunken a RCA. Tyto shody jsou nadále předmětem výzkumu. Podíl IT&T na válečných technologiích a odvětvích je dokumentován podrobněji.

25) Dokumentováno ve složkách RFM v Bundesarchivu, R2/4903.

26) *Reichsgesetzblatt* T. 1, č. 88, 12. června 1935, s. 1059.

27) Dokumenty říšského kancléřství, Bundesarchiv, R43II/267a.

28) *Reichsgesetzblatt* T. 1, č. 136, 11. prosince 1935, s. 1429–30.

29) Vzhledem k možnostem vojenského využití tušeného ke konci 20. let dokonce i ve faxových přenosech, není toto pozdější zařazení překvapivé. Již v raných 40. letech rozvoj televizí naváděných střel, torpéd, bezpilotních monitorovacích letadel a příbuzných technologií jako radarů a střel naváděných infrazářením podléhal vojenským direktivám. Viz zpráva Combined Intelligence Objectives Subcommittee (CIOS) č. 28–41, č. 31–1, č. 31–8; zpráva British Intelligence Objectives Subcommittee (BIOS) č. 867; Public Records Office (Londýn), AIR MIN, složky 40/1656, 40/2000.

neustále o výnosy a rozdělení příjmů, jejich šarvátky ovšem zakrývaly hlubší spor. V poštovní správě pracovalo mnoho odborníků z praxe, kteří měli dlouhodobé kontakty s průmyslovým sektorem, přičemž poštovní úřady koordinovaly technický vývoj a do roku 1933 jim patřily poplatky za vysílání. Naproti tomu ministerstvo propagandy ovládali členové strany, kteří se nedávno dostali k moci a omezili sféru a výnosy ministerstva pošt skrze svou stranickou agendu. Goebbels a Hadamovsky byli typickými představiteli druhé skupiny.³⁰⁾ Jako přední němečtí teoretici propagandy se navíc shodovali, že masová recepce propagandy je nejučinnější, a Hadamovsky následně prosazoval veřejnou podobu televizního příjmu. Elektronický průmysl a s ním ministerstvo pošt (stále závislé na výnosech z licenčních poplatků) prosazovaly hromadné rozšíření jednotlivých domácích přijímačů, což odpovídalo vývoji rádia.

Velký nesoulad zájmů a strategií různých vnitro-ministerských i mezirezortních skupin a komplikace způsobené různými frakcemi NSDAP ukazují, že jednotný národní zájem jako vysvětlující paradigma historického vývoje televize nepostačuje. „Führer“ a „Vaterland“ byli samozřejmě vzýváni při každé příležitosti, ale záznamy naznačují, že politici a průmyslníci byli motivováni spíše osobními zájmy než nějakou oddaností národu nebo společnému blahu. Nacionalistický diskurs o televizi se odklonil od osvíceneckých principů obecného blaha, když poskytl kamufláž pro omezené zájmy byrokratických úřadů a jednotlivců.

Ve vztahu k faktickému vývoji média naznačují mnohé z těchto faktorů – národní a nadnárodní průmyslové zájmy, vládní agentury, rychle se měnící technické standardy a tlak světové ekonomiky – několik možných kauzálních činitelů. Vážné rozepře na kterékoliv z těchto úrovní mohly zbrzdit standardizaci a rozšíření televize. Naopak vhodný nátlak z toho či onoho sektoru mohl poměry konsolidovat.

Nakonec vývoj dospěl k rozřešení: byl zaveden technický standard a došlo ke konvergenci hlavních elektronických společností. Stejně jako v Británii, kde soupeřily systémy Baird a EMI/Marconi, střetly se v Německu zpočátku systémy Fernseh (patenty Farnsworth/Baird) a Telefunken (RCA), což byly technické důvody zpoždění výroby přijímačů. Situaci komplikovala nacionalistická fixovanost na mechanické systémy pracující na principu Nipkowova disku, jež vyplývala jednak z vysoké úrovně jeho zdokonalení, které bylo dosaženo náročným technologickým procesem výroby (vysokovakuová technologie), jednak z jeho statusu „čistě německého“ vynálezu.³¹⁾ Přesto se jako dokonalejší technologie ukázal Zworykinův ikonoskop a v roce 1937 se německým standardem oficiálně stalo 441 řádek.³²⁾ Díky koordinační funkci RPZ a RRG všichni soupeřící výrobci elektroniky na tento standard přistoupili, nehledě na jejich dřívější a stále platné korporátní a licenční dohody, a tak uvolnili cestu kooperativní masové výrobě přijímačů.

30) Srov. např. Eugen H a d a m o v s k y, *Der Rundfunk im Dienste der Volkführung*. Leipzig : R. Noske 1934; Týž, *Propaganda und nationale Macht*. Oldenburg : G. Stalling 1933; anglický překlad: *Propaganda and National Power*. New York : Arno 1972.

31) Tato mechanická technologie byla občas Brity hodnocena jako kvalitnější než jejich elektronické systémy, pokud šlo o čistotu obrazu, a Němci v ní byli schopni přesáhnout daleko za očekávané limity až k obrazu o 729 řádkách, viz Ernest H. T r a u b, *Television at the Berlin Radio Exhibition, 1937*. *Journal of the Television Society* 2, 1937, č. 11 (prosinec), s. 289–297.

32) Dne 15. 7. 1937.

Schválení návrhů na levný *Fernseh-Volksempfänger* (lidový televizní přijímač) bylo pozdrženo až na konec roku 1938, což bylo patrně zpoždění, za které elektronický průmysl draze zaplatil. Jak již bylo řečeno, brzy poté, co RPM zadalo svou první velkou objednávku, začala válka a výroba spotřebitelských přijímačů se tak zpomalila, až téměř ustala. Přes zdánlivou stagnaci se výzkum, plánování a program nadále rychle rozvíjely. Pokračovaly práce na národním kabelovém systému a vysílací den, který měl až do roku 1938 (s výjimkou olympiády) v průměru tři hodiny, dosáhl na počátku čtyřicátých let šest a půl hodiny (z toho bylo jeden a půl hodiny živého vysílání).³³⁾ Televizory byly nicméně vyhrazeny především pro funkcionáře, přičemž mnohé z dostupných soukromých aparátů byly předány do válečných nemocnic a rekreačních středisek. Veřejné televizní sály zůstávaly hlavním místem pro sledování vysílání a pokračující výzkum se věnoval oblasti velkých videoprojektorů a systémů vysokého rozlišení o 1 029 a dokonce 2 000 řádcích.³⁴⁾

Výzkum a vývoj po roce 1935 příznačně kladl důraz na otevřeně vojenské uplatnění. Rekognoskační technologie (odtud zájem o vysokou ostrost obrazu), televizí naváděné střely, bomby, torpéda, ale i vedlejší produkty výzkumu jako např. střely naváděné infračerveným zářením a podobné technologie prošly rychlým rozvojem, souběžným s vývojem ve Spojených státech. Jak úroveň výroby, tak i rozpětí zisku ze zapojení německého elektronického průmyslu do vojenství podle předběžné analýzy vysoce převyšovaly jeho snahy (a možná i potenciál) v civilním sektoru.

Televize jako historie

Dokonce i povrchní přehled vývoje televize v Německu odhaluje strukturu rozporů, které komplikují role a vztahy technologického výzkumu, národního a nadnárodního průmyslového vývoje a státní hospodářské koordinace. Televize je v jistém smyslu

33) Program se skládal z *Kulturfilmů* a zkrácených dlouhometrážních filmů, sportovních relací, předpovědí počasí atd. Například program na pátek 28. 7. 1939 byl složen takto:

12:05	„Blitzlichter“
13:00–13:30	(Pause)
13:30	„Musikalisches Zwischenspiel“
14:00	„Das Deutsche Rote Kreuz“
15:00	„Das schöne Deutschland“
15:45	„Altwiener Bilder“
16:50	Einführung in die Veranstaltungsreihe „Sport und Mikrofon“
17:45	„Aus der Werkstatt des Rundfunks“
18:35	„Ein Traum im Puppenladen“
19:15–20:00	(Pause)
20:00	Nachrichten, Wetter
20:15	„Interessantes aus aller Welt“
20:25	Zeitdienst
21:00	„Altwiener Bilder“
22:00–22:20	Nachrichten, Wetter, Sport

34) Pro širší debatu o německém technickém pokroku viz zprávy BIOS, CIOS a FIAT.

dokladem pozoruhodně různorodých a často protichůdných požadavků a zájmů přítomných v Třetí říši a ukazuje se jako jeden z mnoha jevů, jejichž vývoj v sobě přímo zaznamenává a zhmotňuje složitost historického okamžiku. Německá situace je užitečná jako komparativní model vzhledem k jiným, lépe zdokumentovaným mediálním systémům, ale její výjimečnost zároveň osvětluje vztahy a napětí, které jsou přítomné v širším schématu moderní německé historie.

Německá televize se zdá být příznačná jak kvůli pokusům NSDAP ovládnout toto médium pro partajní agitaci (což bylo nejzřejmější v aktivitách ministerstva propagandy), tak pro otevřené snahy o koordinaci soukromého a veřejného sektoru při představení a propagaci televize (prostřednictvím ministerstva pošt). Může se tedy zdát, že sociální produkce německé televize a televize jako výrobní prostředek v tomto sociálním rámci sdílejí zcela specifický a národně vymezený soubor referentů. Tato perspektiva jistě skýtá užitečné možnosti, především ve světle přehodnocení německé hospodářské politiky před rokem 1939. Příznačnou zvláštnost německého případu můžeme naopak chápat jako důvod pro marginalizaci tohoto okamžiku historie vysílání v následném diskursu.

Nicméně navzdory těmto stanoviskům dovoluje důkladnější prozkoumání shodných strukturálních prvků, spojujících německou zkušenost s obdobným vývojem na jiných národních trzích (např. ve Spojených státech a Velké Británii), aby se objevily obrysy širších technologicko-ekonomických systémů. Nadnárodní povaha televizního výzkumu a vývoje, modely zprostředkování technologií (sdílení patentních a licenčních smluv), jejich místo ve strukturách ekonomického růstu na počátku 20. století, spolu s otevřeným průmyslovým zapojením RCA, IT&T, AEG atd., to vše naznačuje řadu společných jmenovatelů, které zpochybňují pojetí historického vývoje zaměřené výhradně na národní stát a oddanost národu. Některé závažné rozpory s tradovaným přístupem se navíc ukáží v posunu k mnohem výnosnějšímu vojenskému uplatnění televizní technologie a pokračování alespoň některých nadnárodních korporátních vztahů, které se týkaly zbrojních systémů během války.

Je tedy již zřejmé, že vývoj německé televize určovalo široké spektrum faktorů. Avšak pozice národa v historii vysílání je ještě dále komplikována kulturními konfiguracemi. Vztah mezi dobovou recepcí a následnou historickou reprezentací poskytuje cenný vhled do proměnlivé historie mentalit v poválečné době. Rozmanitost dostupných pramenů a proces selekce, kterým historické otázky a metody rámují specifické linie těchto dokumentů jako relevantní, odhalují širší ideologickou roli, kterou televize sehrála jako kulturní entita a jako předmět studia.

Sledovat proces konkrétní historické reprezentace německé televize je možné z mnoha různých projevů, přičemž začít můžeme zkoumáním veřejné recepce u několika zájmových skupin, které se odlišují svým vztahem k danému médiu. Přehled postojů, které zaujímal domácí a zahraniční populární tisk, oborový tisk a sám průmysl ve svých tištěných zprávách a rozšiřovaných názorech staví jednu dimenzi základních obrysů a nuancí dané situace do komparativního světla. Takový přístup samozřejmě v nejlepším případě naznačuje, že instituce, která takto promlouvá, se zaměřuje na širokou veřejnost a nevyhnutelně opomíjí obsáhlejší spektrum společenských sil a z nich

vyplývající pluralitu diskursů (mnoho z nich již bylo zmíněno).³⁵⁾ Tím, že popisuje veřejnou prezentaci média, ovšem tento přístup ukazuje alespoň hrubé obrysy jeho recepce a zároveň zprostředkovává takové prameny, ke kterým již následující generace historiků měly snadný přístup. Nastíním tedy pohled na televizi, který byl prezentovaný široké veřejnosti v novinách, elektronické branži a odborníkům v jejich časopisech a korporacím v jejich zprávách, abych tak odhalil jeden soubor veřejných obrysů televize. Z úsporných důvodů použiji německou a americkou recepci během roku 1935, abych zmapoval celou škálu reakcí.

I když se televizi na začátku veřejného vysílání v roce 1935 nedostávalo diváků, měla velikou publicitu a rozsáhlé, intenzivní tiskové kampaně přesto oslovovaly masové publikum. V populárním tisku se objevila celá škála přístupů a rok 1935, kdy Německo představilo svou veřejnou televizní službu, poslouží jako uzlový bod ve vývoji její reprezentace a v konfiguraci různých pohledů na ni.³⁶⁾ Německo již mělo centralizovanou tiskovou agenturu a Říšská rozhlasová společnost v tiskových zprávách a zveličujících komentářích vyzvedávala technické úspěchy národa jako důkaz nového směřování jak v průmyslovém, tak i spotřebitelském sektoru a jako doklad plodné součinnosti státních a průmyslových zájmů. V domácím tisku se šířily zprávy o televizi jako dokladu technologické nadřazenosti Německa, potvrzení jeho nového ekonomického řádu a hmatatelném důkazu úspěchů Říše. Nadnárodní vazby, poměrně exponované v oborových časopisech, zmiňovaly populární zprávy zřídka, přestože občas věnovaly pozornost návštěvám amerických a britských vědců jako dalšímu důkazu vůdčí pozice Německa v této oblasti. Veřejná povaha předvádění byla často zmiňována jako doklad rovnostářské politiky, díky níž byla bezplatná televizní služba poskytována všem, dokud cena příjemců nebude dostatečně nízká (což mělo být v bezprostřední budoucnosti).

Populární tisk v Británii a Spojených státech se často v debatách o televizi projevoval v podobně nacionalistickém tónu. *New York Times* opakovaně zmiňovaly německé snahy přiblížit se americkým standardům spíše než britským, přestože Spojené státy ještě neměly oficiální či dokonce jen licencované zkušební vysílání. Přesto se tvrzení o významu amerických patentů a jejich technologické nadřazenosti objevovala pravidelně.³⁷⁾ Kromě toho v populárním tisku stále převládala tendence upřednostňovat britské výsledky před německými, přestože v některých případech britskou technologii, o které se mluvilo, reportér ve skutečnosti vůbec neviděl (a recenzované německé systémy byly popsány jako rozmanité a zároveň dostupné).³⁸⁾

35) Omezený prostor mi nedovoluje věnovat se zde formování postojů a recepce během 20. a na počátku 30. let, kdy mimo jiné převládala utopická dimenze televize. Viz Monika E l s n e r – Thomas M ü l l e r – Peter M. S p a n g e n b e r g, *The Early History of German Television: The Slow Development of a Fast Medium*. *Historical Journal of Film, Radio and Television* 10, 1990, č. 2, s. 193–220.

36) Modely recepce v populárním, oborovém a průmyslovém diskursu samozřejmě představují velký prostor pro výzkum, do kterého tento článek může být jen úvodem.

37) Zprávy o zahájení německého televizního vysílání jsou typické. Viz *New York Times*, 30. června 1935; 2. února 1935; 27. dubna 1935.

38) *New York Times*, 4. září 1935. Řada souvisejících výroků se zaobírala zaostáváním rozvoje televize v USA ve vztahu k Německu a Británii a snažila se k němu přistupovat pozitivně. Objevila se tu zpráva, že znalec E. O. Sykes z FFC řekl Britům v souladu s tvrzením amerického průmyslu: „Pokud tam u vás začnete

V debatách se projevovalo také vědomí konkurenčního boje a jeho rizik. Často byl zmiňován význam a rychlé rozšíření rozhlasu v Německu a na jeho základě byl předvídan rozvoj televize.³⁹⁾ Německý vývoj byl často nastíněn způsobem, který lze nazvat motivačním, jako v důrazném titulku v *New York Times*, „Německo pospíchá s prací na televizním systému: Berlín se ve věci televize nechce nechat předběhnout Londýnem“.⁴⁰⁾ J. Royal, viceprezident Národní společnosti pro vysílání (National Broadcasting Company), zveličoval dopad média v Německu ve vztahu k americkému trhu v rámci širší snahy podpořit federální licenční smlouvy, když prohlásil, že „televize se rychle stává německou národní zábavou“.⁴¹⁾

V protikladu k tomuto nacionalizovanému a kompetitivnímu diskursu o historickém vývoji televize v Německu informoval jak německý, tak i mezinárodní profesní odborný tisk – tedy alespoň do vyhlášení války – svědomitě o technických novinkách jak z hlediska smluv o sdílení patentů a licencí, tak i nových výrobních postupů. Například *Journal of the Royal Television Society* věnoval poměrně hodně prostoru podrobným popisům a debatám o každoročních německým výstavách vysílací techniky, pečlivě porovnával dostupné modely přijímačů a studiovou techniku a často naříkal nad britským sklonem k tajnůstkářství. Delegace hostujících inženýrů informovaly o svých vynálezech a oborový tisk se zpravidla vyjadřoval s respektem o německé strojírenské a technologické zručnosti, ale byl zneklidněný jejich (počátečním) zatajováním mechanických systémů a programu.⁴²⁾

Německý oborový tisk – především technické časopisy firem Telefunken a Fernseh A. G. – šířil podrobné zprávy o nejnověji získaných patentech od amerických a britských sesterských společností a zároveň se vyjadřoval k domácímu pokroku. Německé oborové časopisy jsou až do svého zániku se začátkem totální války v roce 1941 výmluvným zdrojem informací o úzké spolupráci mezi nadnárodními firmami a poskytují bohatou pramennou bázi. Německé oborové tiskoviny se lišily od svých britských a amerických protějšků pouze občas příznačně nacionalizovaným diskursem, který je obzvlášť patrný v historickém ukotvení otázek vývoje. Proto se například diskuse o významném podílu Paula Nipkova a Manfreda von Ardenneho při vývoji televize a jejich pokračující roli v rozvoji tohoto média objevovaly pouze v německém kontextu.

Korporátní diskurs odráží zájmy nadnárodního elektronického a telekomunikačního průmyslu, ale přináší výzkumu vážné problémy kvůli obecně privátní podstatě jeho výstupů. Vybrané části těchto materiálů nicméně najdeme ve vládních archivních fondech, pamětech vedoucích představitelů firem, oznámeních akcionářům a dokumentech

s televizí dřív než my tady, počkáme a vyděláme na vašich chybách.“ *New York Times*, (b. d.) 1934, in N. E. Kersta papers, složka 2a, Pennsylvania State Univ.

39) Pro tyto zprávy je typické tvrzení z *New York Times* z května 1935: „Avšak významná role, kterou hraje rozhlas v německém politickém plánu, povede k akceleraci televize.“

40) *New York Times*, 26. července 1935.

41) *New York Times*, 25. srpna 1935.

42) Viz například Ernest H. Traub, Television at the Berlin Radio Exhibition. *Journal of the Television Society* 2, 1935, č. 3 (prosinec), s. 53–61. Traubovo podrobné zpravodajství se objevovalo jako každoroční pravidelná rubrika tohoto časopisu.

z poválečných soudních sporů.⁴³⁾ Zůstaneme-li ve zvoleném roce 1935/36, americký průmysl se vesměs soustředil na německé technické úspěchy. Britské snahy získaly důslednější pozornost díky rozvoji televizního programu a strategiím prodeje přijímačů, které spíše odpovídaly americkým plánům.⁴⁴⁾ Německý program televizního vysílání byl znevýhodněn nejen odlišnostmi vyplývajícími z jeho zjevné politické funkce, ale také jazykovou bariérou.

David Sarnoff ve své zprávě *The Future of the Radio* z roku 1936 pro Federální komisi pro hromadné sdělovací prostředky uváděl, že „ostatní národy přijímají standardy a metody inženýrů z RCA a aplikují je při řešení svých problémů s televizí“.⁴⁵⁾ Nicméně Sarnoffova oznámení akcionářům RCA byla ještě výmluvnější, konstatoval v nich, že roční výnos z patentů dosáhl v roce 1934 20 166 545,06 dolarů (minus patentní rezerva 11 503 333,79 nebo 8 663 211,27).⁴⁶⁾ Přinejmenším ve Spojených státech se důsledky konkurenčního vztahu televize k rádiu zabírala významná část materiálů dochovaných z roku 1935.

Zatím průmysloví bosové a technici pozorně dokumentovali vývoj v Anglii, Německu, Japonsku, Argentině a Sovětském svazu, hledali díry na trhu a plně drželi krok s proměnami a novými aplikacemi technologie. Postoj amerického průmyslu byl ovlivněn vyčkávacím postojem komisaře Federální komise pro hromadné sdělovací prostředky Sykerse, ale nejspíše monitoroval Německo, a stejně tak Anglii, jako testovací pole pro rané zápolení technologií firem Farnsworth a RCA.

I z tohoto stručného náčrtu televizní recepce ve veřejném, oborovém a průmyslovém sektoru během roku 1935 se vyjevuje kulturní konfigurace televize, komplikovaná maticí protínajících se strukturních důvodů naznačených výše, často v protichůdných projevech. Diskuse o německém rozvoji televize ale přinejmenším pronikla ke skupinám populace, na které byly různé časopisy zaměřeny. Uvážíme-li tuto veřejnou přítomnost, jak můžeme vysvětlit poválečnou marginalizaci rozvoje německé televize před rokem 1945? K jaké škále interpretací byly tyto zdroje využity (spolu s mnohem širší pramennou bází) a do jaké míry jsou v nich zachyceny koncepce německé historie? Zběžný pohled na poválečnou rekonfiguraci diskursu naznačuje širší obrysy možné odpovědi. Proces kulturní rekonfigurace televize implicitně problematizuje vztahy mezi technologií, průmyslem a politikou a zároveň odhaluje jeden směr pokračující konstrukce historie.

Poválečná reprezentace německé televize odráží řadu materiálních omezení, jako je ztížený přístup do archivů a asi ještě významněji ideologické předpoklady, na kterých stojí naše současné interpretace. Spektrum dominantních historických reprezentací tohoto tématu ilustrují tyto tři linie: 1. zprávy tajných služeb bezprostředně po okupaci; 2. výzkum, který využíval archivy ministerstva propagandy v NSR; 3. výzkum založený

43) Recepce německé televize v průmyslu je předmětem mého pokračujícího výzkumu a je proto předložena jako hypotéza. Srov. můj článek *Rituals of Reception, Patterns of Neglect: Nazi Television and Its Postwar Representation*. *Wide Angle* 11, 1989, č. 1 (únor), s. 48–66.

44) Od oficiálního zahájení vysílání v roce 1936 byl britský denní program podstatně propracovanější než jeho německý protějšek. Navíc zde prodeje televizorů dosáhly až 10 tisíc přijímačů v tom samém období, kdy se v Německu prodalo mezi 200 až 1 000 kusy. Británie proto představovala lepší model.

45) David Sarnoff, *The Future of Radio: A Report to the FCC*. New York, 15. června 1936.

46) N. E. Kersta papers, složka 1b, Pennsylvania State Univ.

na archivech ministerstva pošt v NDR. Rozdílnost těchto přístupů napomáhá objasnit některé předpoklady patrné v současném výzkumu. Zároveň tyto přístupy spojuje použití historie, které předpokládá shodné zájmy a společný historický vývoj v opozici k hrozivému „druhému“. Ten byl nejčastěji definován jako fašistická minulost, ale jeho obraz často rezonoval s obrazem „toho druhého“ Německa.

Jeden zdroj informací ke stavu německé televize bezprostředně po válce a zevrubný přehled její krátké historie se objevuje ve zprávách americké agentury FIAT (Field Intelligence Agency, Technical Division – Polní zpravodajská služba, technická divize), britské BIOS (British Intelligence Objectives Subcommittee – Britský podvýbor pro zpravodajskou činnost) a společné americké a britské služby CIOS (Combined Intelligence Objectives Subcommittee – Společný podvýbor pro zpravodajskou činnost). Tyto analýzy byly určeny pro potřebu průmyslu, ať již jako zdroj patentů ukořisťovaných ve válce, či podkladů pro soudních pře o porušení patentových smluv, a vznikaly z rozsáhlých výsledků a vyšetřování, které byly prováděny co možná nejdříve po konkrétní válečné konfiskaci majetku nepřítel. Jako zaměstnanci britského nebo amerického ministerstva obchodu byli tazatelé FIAT/BIOS/CIOS obvykle odborníci-civilisté, dočasně uvolnění z firem jako RCA a IT&T. V mnoha případech záznamy ukazují, že tazatelé německé inženýry a techniky, které vyslychali, dobře znali díky předválečným kontaktům. Jejich výsledky potvrzují zaměření technické činnosti, stejně jako úroveň výroby v německém televizním průmyslu. Vzhledem k zániku mnoha německých oborových publikací má toto svědectví zásadní význam. Například zpráva BIOSu č. 867 sdělovala, že výroby Fernseh v Obertannwaldu zaměstnávaly 750 lidí a že v továrnách Telefunken částečně vyškolené dělnice vyráběly měsíčně až tři stovky minikamer pro instalaci ke střelám, což naznačovalo jak rozsah, tak zaměření výroby spojené s televizí ke konci války.

Dokumenty BIOS, FIAT a CIOS jasně ukazují soupeření při vyšetřování. V záznamech BIOS je často uvedeno, že zařízení odnesli Američané dříve, než je Britové prozkoumali, a CIOS měla převážně koordinační funkci a zajišťovala, aby obě strany věděly a měly přístup k tomu, co ta druhá dělá. Vzhledem ke konkurenční povaze komerčních zájmů, kterým FIAT i BIOS sloužily, a potenciálnímu zisku ze zabavených technologií, se tato tenze může sotva zdát překvapivá. I když se v dokumentech vyjevují korporátní zájmy zakryté nacionalistickým náterem, všechny tři agentury se zmiňují, že jejich sovětské protějšky rozehrávaly vážnější hru. Například je zde zmínka, že Sověti nejen vyklidili a poslali na Východ celou továrnu firmy Blaupunkt, která se podílela na výrobě televizních přijímačů, ale také tam odeslali úplně všechny zaměstnance.⁴⁷⁾

Zprávy, které takto vznikaly, nedokázaly systematicky pojmout otázky organizace nebo smluv o nadnárodním sdílení patentů, protože se zaměřovaly především na technické otázky. V souladu s jejich účelem tyto analýzy oddělovaly technologii jak od politiky, tak

47) Potenciálně zde bylo možné dosáhnout ohromných technologických výhod, získat nové pracovníky mezi německými inženýry a záchytné body pro následnou korporátní rekonfiguraci Německa. Korporace vyslaly své vlastní výzkumníky často vojenskými cestami. Šéf IT&T Sosthenes Behn dorazil do Francie v roce 1944 ve válečné uniformě a dva z jeho viceprezidentů, kteří si o dva měsíce dříve užívali korporátních pozic v New Yorku, se tu objevili jako vysoce postavení armádní důstojníci. Viz Sampson (kritik IT&T) a Sobel (příznivec IT&T), kteří se na tom v zásadě shodují.

i vývoje průmyslu. Ale už samotná povaha těchto zkoumání, jejich úzký vztah k průmyslové špionáži a náboru nových zaměstnanců, se jasně vyjadřuje k základnímu problému. I když tedy zprávy FIAT/BIOS/CIOS jednoznačně poskytují cennou dokumentaci k jinak ztracenému technologickému vývoji, implicitně dosvědčují pokračující symbiózu toho, co Eisenhower nazýval „vojensko-průmyslový komplex“. Pojetí „druhého“, které se z těchto zpráv vyjevuje, je spojené se snadností, se kterou se tazatelé distancovali od svých souběžných (a často korporátně propojených) aktivit. V tomto procesu se s překvapivou jasností ukazuje převažující vize historie jako v zásadě sloužící zistným zájmům.

Poválečné německé výzkumy rané televize odrážejí ideologické a fyzické rozdělení NSR a NDR. I když publikované výzkumy velmi často vycházely z vědomé národní perspektivy, působí pozoruhodně oproštěně od vlastních zájmů, jejichž preferování bylo charakteristické pro dokumenty z doby před rokem 1944 i protokoly BIOS/FIAT/CIOS. A přesto se pravděpodobně projekt konstrukce národních dějin, selektivní valorizace či kritiky vývoje v krátké historii televize neúprosně proplétá s širšími otázkami kontinuity a proměny národní identity. Takže omezený přístup k archivním záznamům v kombinaci (a často v souladu) s širšími ideologickými modely chápání nedávné minulosti odhaluje určité tendence. Ve světle závažných změn, které se nyní v německé identitě odehrávají, v kontextu rozpadu strukturních bariér, které omezovaly vědce z obou německých republik, se tyto modely zdají být nápadnější než kdy jindy. Strukturní omezení částečně vyplývá z následného rozdělení německých archivů, protože složky ministerstva propagandy byly z převážné části umístěné v NSR a archivy ministerstva pošt v NDR. Vzhledem k výše rozebíraným divergentním zájmům a stoupencům obou ministerstev jsou důsledky tohoto rozdělení závažné. Následující analýza se pokouší pro heuristické účely zachytit nejširší obrysy výzkumů, které ztělesňovaly přístupy východního a západního bloku k německé televizi až do začátku devadesátých let. Porovnáme-li přístupy různých vědců k německému selhání při přípravě trhu s televizními přijímači pro spotřebitelský sektor, můžeme rychle odlišit jejich hlediska. Zdůrazníme-li společné tendence různých badatelů, nutně opomeneme významné nuance a odlišnosti, ale zároveň naznačíme společné reakce na omezenou dokumentační základnu a vstupující ideologické kontexty, a tak odhalíme širší historické modely.

Za prvé studie Gerharda Goebela „Das Fernsehen in Deutschland bis zum Jahre 1945“ z roku 1953 se ukazuje jako vzácně raný a respektovaný západoněmecký pokus syntetizovat archivní pramenné báze obou ministerstev. Přestože se v referenční kostře překrývá s mnohým z východoněmeckých výzkumů, Goebel nicméně používá tento materiál především k tomu, aby posbíral technologická data, spíše než by vyvozoval organizační důsledky podobným způsobem, jako to činilo mnoho jiných západních badatelů tohoto období. Na základě podrobného zkoumání patentových záznamů, oborových časopisů, technických zpráv a rozhovorů Goebel sleduje vývoj německé televizní technologie. I když jeho přehled zahrnuje i programové plánování a analýzu a naznačuje ekonomické obrysy televizního průmyslu, jeho zaměření většinou odpovídá technickým zájmům ministerstva pošt (ve kterém pracoval) bez možnosti využít jeho archiv nebo interní tisky, a proto zůstává ukotven ve veřejné recepci. Jako měřítko legitimní zájmové sféry ministerstva pošt naznačuje Goebelovo vlivné dílo ústřední význam technologického vývoje

(tedy vynalézání, přizpůsobování a zdokonalování) jako faktoru, který primárně způsobil německé zpoždění v masové výrobě přijímačů.

Studie Heinze Pohleho z roku 1956 i analýza Winfrieda Lerga z roku 1967 se stejně jako Goebelova práce převážně opírají o časopisy a veřejné dokumenty a minimálně odkazují k archivním pramenům.⁴⁸⁾ Tak například: protože se opírají o oborové publikace a periodika, oba vysvětlují události okolo jurisdikčních sporů v roce 1935, které skočily přechodnou kontrolou ministerstva letectví nad televizí, z perspektivy převážně odpovídající přístupu ministerstva propagandy. A možná ještě příznačněji, protože se opírají o německá periodika, dokonce perspektivu ministerstva propagandy kopírují. Spojením zveličujícího tónu ministerstva propagandy se skutečným technickým rozvojem televize v podstatě argumentují, že ke zpoždění ve výrobě domácích přijímačů došlo kvůli unáhlenému zahájení jejich průmyslové výroby v roce 1935. Průmysl se začal rozvíjet příliš brzy na příkaz ministerstva propagandy, a tak sám sebe zbrzdil, aby se už nikdy nevzpamatoval. Oba autoři naznačují, že ministerstvo propagandy *de facto* zmařilo kapitalistické zájmy, ale ani jeden pro to neuvádí konkrétní doklady.

Archivní dokumenty, které jsou nyní k dispozici v SRN, tento přístup povětšinou potvrzují. Dokumenty ministerstva propagandy se konkrétně televizi věnují, ale vzhledem k rozdělení zodpovědnosti a zřejmému konfliktu zájmů začínajícímu již před rokem 1935 ukazuje tento pohled pouze jednu část složité matrice zájmů. V souladu s přístupy některých západních historiků záznamy ministerstva propagandy naznačují zájem agitovat programem, což podporuje ideu převzetí moci. Přestože v západních archivech jsou jistě dostupné prameny, které jdou proti této pozici (například kopie vybrané korespondence ministerstva pošt s ministerstvem financí nebo kancléřstvím), korporátní perspektiva a pohled ministerstva pošt jsou zde nadále jen okrajově zastoupené.

Naproti tomu badatelské snahy původem z NDR, například práce Manfreda Hempela založená na archivech ministerstva pošt, významně a kriticky doplňují západní výzkum. Prostřednictvím ministerstva pošt měl Hempel přístup ke každodennímu chodu státních a korporátních vztahů, což mu dovolilo se zaměřit na historii nadnárodních investic, střety mezi průmyslovými odvětvími a proces koordinace průmyslu a státu. Hempel objasňuje neschopnost rané televize přilákat publikum, když dokumentuje nelítostné soupeření mezi firmami Telefunken a Fernseh (a jejich příslušnými nadnárodními spojeními), které u obou firem souviselo s rychlým odklonem od vývoje levných televizorů a příklonem k mnohem výnosnější vojenské produkci. Tak se zachování výzkumu a vývoje televize v plné šíři (i přes ztrátu zákaznického trhu) spolu s rychlou technologickou expanzí k příbuzným technologiím jeví z pohledu korporátního zisku. Hempelovi – obdobně jako jeho protějškům v NSR – umožnil jeho omezený přístup k archivní bázi potvrdit východoněmecké marxistické představy, v tomto případě tezi o propojení fašismu a monopolního kapitalismu. To samé tvrzení by bylo těžké vystavět pouze s přístupem k archivu ministerstva propagandy.

48) Heinz P o h l e, Wollen und Wirklichkeit des deutschen Fernsehens bis 1943. *Rundfunk und Fernsehen* 1, 1956, s. 59–75; Winfried L e r g, Zur Entstehung des Fernsehens in Deutschland. *Rundfunk und Fernsehen* 4, 1967, s. 349–375.

Jak opadalo napětí po studené válce a uklidňovaly se reaktivní postoje pro i proti korporátnímu spojení s národně socialistickou minulostí, historie televize tyto změny i nadále odrážela. Od pozdních sedmdesátých let toto rozdělení částečně rozrušily posuny v zaměření, přístupu i metodách. Práce Erwina Reisse široce zpopularizovala některé Hempelovy myšlenky na Západě.⁴⁹⁾ A díky snahám vědců jako je Friedrich Kahlenberg, Angsar Diller, Knut Hickethier, Manfred Hempel, Winfried Lerg, Siegfried Zielinski a skupin jako Studienkreis Rundfunk und Geschichte a skupina pro mediální studia v Siegen, byla tomuto období věnována větší pozornost zaměřená například na otázky recepce, programovou skladbu, vztahy mezi televizí a filmem, televizní žánry a podrobné textuální analýzy v těch několika málo případech, kdy jsou texty k dispozici.⁵⁰⁾

Závěr

Strukturovaná práce s podklady z období mezi lety 1933 a 1944 zůstává velmi komplikovanou záležitostí. Soupeřící síly v rámci jednotlivých ministerstev, spory mezi ministerstvy, to vše překryté často protichůdnými zájmy strany a jednotlivých národních a nadnárodních společností, zároveň vyprodukovaly silně diversifikovanou a složitou pramennou bázi.

Několik faktorů dále archivní doklady nepříznivě zkresluje. Za prvé nadnárodní účast, často maskovaná z ochranných důvodů jako národní (především po vyhlášení války, aby obešla legislativu o obchodování s nepřítelem), dokumentační základnu zamlžila. Materiál posbíraný spojeneckými výzkumníky v období okamžitě po válce v podstatě sloužil korporátním zájmům: konsolidování trhů, aktualizaci patentových sdružení, pátrání po nových odbornících. Obraz dále komplikuje rychlý nástup studené války, následné obnovení korporátních vztahů staré spojenecké osy a rychlá rehabilitace mnoha nacistických kolaborantů na Západě a také omezený přístup k informacím či archivním pramenům v bývalé NDR. Ale zřejmě nejvíce charakter výzkumných snah ovlivnilo rozdělení archivů podle ministerstev, především vzhledem ke způsobu, jakým se v Německu vyvíjela televize. Toto rozdělení se samozřejmě někomu zdálo šťastné, vzhledem k ideologickým přístupům na obou stranách hranic, protože na Západě potvrzovalo chápání národně socialistického období jako antikapitalistické, přehnaně regulované, propagandou poháněné diktatury a na Východě jako naopak monopolistického, s krizí zápasícího kapitalismu.

Role, kterou hrál nadnárodní korporátní kapitalismus jak před válkou, tak i za ní (vztah, který přetrvává dodnes), je v případě rozvoje rané německé televize nadále zakrývána řadou nacionalistických diskursů. Jak tento případ ukazuje, investice, vlastnictví, patentové a licenční smlouvy, ale například i povaha telekomunikační technologie, zajišťovaly trvalou technologickou směnu, ať již produktivní, nebo destruktivní. Přesto, nebo

49) Erwin Reiss, „Wir senden Frohsinn“: *Fernsehen unterm Faschismus*. Berlin: Elephanten 1979.

50) K tomuto se vztahuje speciální číslo časopisu *Historical Journal of Film, Radio and Television* 10, 1990, č. 2, zaměřené na historii rané německé televize, které obsahuje řadu esejů představujících nové práce na tomto tématu.

možná právě proto, se badatelé povětšinou rozhodli pracovat s kulturními konfiguracemi národních dimenzí. Soustavnější pozornost k nadnárodním problémům přitahují pouze ty nejviditelnější případy pronikání národně založeného televizního programu k jiným národům. Ale ekonomicko-technologické podloží televize a její plně nadnárodní a monopolně-kapitalistický rámec vyžaduje mnohem opatrnější přístup.

Diskurs obklopující vývoj rané německé televize a její následná reprezentace odhalují mnohé o vzniku technologie, stejně jako o konstrukci historických postojů. Historie vpišování národně socialistické televize do souboru nacionalistických, technologických a ekonomických diskursů, především vezmeme-li v úvahu účinné vymazání tohoto kulturního okamžiku z obecné paměti, klade zásadní otázky o naší schopnosti vyrovnat se s Třetí říší a s osudem Německa v těchto letech.

Přeložila Petra Hanáková

Přeloženo z anglického originálu:

William Uricchio, *Television as History: Representations of German Television Broadcasting, 1935–1944*.

In: Bruce A. Murray – Christopher J. Wickham (eds.),

Framing the Past: The Historiography of German Cinema and Television.

Carbondale – Edwardsville: Southern Illinois University Press 1992, s. 167–196.

Poznámka o autorovi:

William Uricchio je americký historik kinematografie a médií zabývající se otázkami vzniku nových mediálních forem, zvláště procesem přechodu od technologických možností ke kulturní praxi, kulturními dějinami raného filmu, rané televize, archeologií simultaneity v mediální komunikaci a intermedialitou. Působí jako profesor komparativních mediálních studií na Massachusetts Institute of Technology. Z knižních prací: *Reframing Culture: The Case of the Vitagraph Quality Films* (1993, s Robertou Pearsonovou); *Media, Simultaneity, Convergence: Culture and Technology in an Age of Intermediality* (1997); jako editor: *Die Anfänge des deutschen Fernsehens: Kritische Annäherungen an die Entwicklung bis 1945* (1991); *The Many Lives of the Batman: Critical Approaches to a Superhero and His Media* (1991, s R. Pearsonovou); z připravovaných autorských projektů: *Television in the Third Reich: Cultural Identity, Multinational Development, and Media History*; *“The Nickel Madness”: The Struggle to Control New York City’s Nickelodeons in 1907–1913* (s R. Pearsonovou).